

2025, Vol. 6(1), 81-98
© The Author(s) 2025
Article reuse guidelines:
<https://dergi.bilgi.edu.tr/index.php/reflektif>
DOI: 10.47613/reflektif.2025.203
Article type: Research Article

Received: 23.10.2024
Accepted: 31.01.2025
Published Online: 25.02.2025

Elmas Kılıçarslan*

Yeşil Sosyal Hizmet Entegrasyonu: İklim Mülteciliği ve Sürdürülebilir Bir Gelecek

Green Social Service Integration: Climate Refugees and a Sustainable Future

Öz

İklim değişikliği, göç ve mülteci krizi gibi küresel sorunların artmasına neden olmaktadır. Bu sorunlar, özellikle gelişmekte olan ülkeleri ve bu ülkelerde yaşayan dezavantajlı grupları etkilemektedir. İklim değişikliğinin etkisiyle, yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalan bireyler yerleştikleri ya da göç etmek zorunda kaldıkları bölgelerde barınma, yiyecek, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. Bu sorunun temelini, iklim mültecilerinin statü sorunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda, iklim mültecileri ve sosyal hizmetlerin entegrasyonu, sürdürülebilir bir gelecek için önem arz etmektedir. Bu entegrasyonun sağlanması için, bu makalede göç olgusuna, iklim değişikliğine, iklim mültecilerinin statü sorununa ve sosyal hizmetlerin önemine değinilmiştir.

81

Abstract

Climate change leads to an increase in global problems such as migration and refugee crisis. These problems particularly affect developing countries and disadvantaged groups living in these countries. Individuals who are forced to leave their living spaces due to climate change have difficulty in meeting their basic needs such as shelter, food and security in the regions where they settle or migrate. The basis of this problem is the question of the status of climate refugees. In this context, the integration of climate refugees and social services is important for a sustainable future. In order to ensure this integration, this article addresses the phenomenon of migration, climate change, the status problem of climate refugees and the importance of social services.

Anahtar kelimeler

Göç, iklim değişikliği, iklim mültecileri, sosyal hizmet

keywords

Migration, climate change, climate refugee, social work

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, elmasskilicc@gmail.com, DOI: 0009-0003-6321-3521.

Giriş

Sosyal hizmet mesleği bireyi çevresi içinde değerlendirmektedir ve birey sosyal çevresinden etkilenmesinin yanı sıra fiziksel çevresinden de etkilenmektedir. Bu sebeple sosyal hizmet, bireyin fiziksel çevreden kaynaklanan sorunlarıyla da ilgilenmektedir (Demirbilek, 2016). Sosyal hizmetin görece yeni bir yaklaşım alanı olan yeşil sosyal hizmet tam da bu noktada bireyler arasındaki eşitsizliklere ve kaynakların adil olmayan dağılımına değinerek açıklık getirmekte ve ekolojik bütünlükte doğal dengenin bozulmasına sebep olan çevresel adaletsizlik kavramına ve hak temelli yaklaşım çerçevesinde çevrenin korunmasına odaklanmaktadır. Bütün bunlar sosyal hizmetin; çevresel bozulma, tüketimin artması ve doğal afetler sebebiyle oluşan göç, çatışmalar, endüstriyel bozulma, iklim krizi gibi alanlarda roller üstlenmesini gerekli kılmaktadır (Dominelli, 2018). Bu açıdan yeşil sosyal hizmetinde içeriğinde yer alan iklim mültecileri konusu iki önemli konunun da ortak kümesinde bulunmaktadır. Buna rağmen, iklim mültecileri uluslararası gündemin ve hukuki düzenlemelerin büyük ölçüde dışında kalmakta ve neredeyse görünmez bir şekilde çözümü bireysel çabaların ötesine gidemeyen sorunlarla yüzleşmek durumunda kalmaktadır (Erayman, 2022).

İklim mültecileri, doğal yaşam alanları ve olanakları yok olmaya başladığı andan itibaren zorunlu bir şekilde göçe sürüklenmektedir. Bu soruna rağmen, literatürde bu grup içinde yer alan bireyleri ifade etmede uzlaşılan tanımlar noktasında tartışmalar çıkmakta ya da bu bireylerin haklarını yasal bir zeminde tanıyan bir sözleşme henüz bulunmamaktadır (Topgül ve Beytaş, 2022). Bu sorunlara rağmen çevresel felaketlerin meydana gelmesi, çevreyle ilgili sorunların küreselleşmesi, sanayi devrimi ile başlayan ve günümüzde de devam eden bu sürecin çevresel ve sosyal gelişimin önünü tıkayan sistematığıne bir alternatif olarak sürdürülebilirlik fikri ortaya çıkmıştır (Urangu, 2013). Sürdürülebilir bir gelecek açısından yerli ve yerel olan toplulukları güçlendirme, dayanıklı ve dirence uyum sağlayan toplumlar inşa etme, eşitsizliklerin önüne geçme, barınma, yaşama hakkı, su ve gıda güvenliğini sağlama, mülteci ve göçmen haklarını geliştirme, koruma gibi alanlarda gerçekleştirilecek uygulamalar sosyal hizmet mesleğinin küresel arenadaki pozisyonunu da güçlendirecektir (Dominelli, 2018). Literatürde iklim mültecilerine ilişkin sosyal hizmet için kriz mi, fırsat mı konusu ele alınmıştır (Topgül ve Beytaş, 2022), çevreci ve çevresel sosyal hizmet konusuna değinilmiştir (Demirbilek, 2016), çevre odaklı sosyal çalışmaları düşünmek konusu yer almıştır (Yanardağ, 2019). Bu alandaki yapılan çalışmalarda göz önüne alındığında iklim mültecileri konusunda daha fazla sosyal hizmet alanında çalışmalar yapılması gerektiği söylenebilir. Dolayısıyla bu çalışmada diğerlerinden farklı olarak sürdürülebilir bir gelecek için iklim mültecilerinin ve sosyal hizmetlerin entegrasyonuna dair bilgiler sunulacak ve politika önerileri yer alacaktır.

Göç Olgusu

Göç kavramı “*insanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren devam eden bir mekân değiştirme eylemi*” olarak ifade edilse de daha karmaşık ilişkiler ağının bir parçası olduğunu vurgulamak göçün çok boyutluluğunu anlamak için önemlidir (Sunata ve Bircan, 2015). Bu bağlamda göç, toplumsal dinamikleri etkileyen ve kendi kompleks dinamiklerini oluşturan ve geliştiren bir süreçtir (Castles ve Miller, 2008). Literatürde genel olarak göçü oluşturan nedenler savaş, iç karışıklıklar, ekonomik sorunlar, siyasi baskılar olarak sıralanırken, özellikle son 20 yıl içerisinde, iklim değişikliği ve göç arasındaki ilişki gözlemlenmektedir. Hızlı nüfus artışı, ekonomik büyüme, doğal kaynakların kullanımı, ülke yönetiminde oluşan sorunlar ve bu sorunların etkisi iklim göçünün tetikleyici unsurları olarak ortaya çıkmaktadır (Headey ve Jayne, 2014). Söz konusu iklim değişikliğinin, doğal dengeyi bozarak, deniz seviyesinde yükselme, ormansızlaşma, kuraklık ve hava olayları gibi etkileri olacağı öngörülmektedir. Bu etkilerin insanların yerleşme yerleri, yaşam koşulları, gıda temini, su güvenliği ve sağlık koşulları üzerinde önemli sorunlar yaratacağı da öngörülmektedir. Bu sorunlar sebebiyle yaşanacak çevresel olaylar ve bunlara bağlı oluşacak sorunların ulusal ve uluslararası alanda yer değiştirmelere sebep olacağı aşikârdır. İklim değişikliğinden kaynaklı göç tartışmaları, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli’nin (IPCC) 1990 yılında yayınlamış olduğu etki değerlendirme raporunda “*iklim değişikliğinin en büyük etkilerinin insan göçü üzerinde olabileceği*” öngörüsü günümüzde de devam etmektedir (Bilben, 2018). IPCC, Altıncı Değerlendirme Raporunun ilk bölümünde, insan faktörünün iklimi ısıttığı vurgulanmaktadır ve hızlı, yoğunlaşan ve geri dönüşü olmayan iklim değişikliği konusunda ihtiyaç duyulan eylemlerin aciliyetini vurgulamaktadır ve buna bağlı olarak IPCC, son raporunda “*insanlık için kırmızı kod*” sinyali vermektedir (IOM, 2024). Internal Displacement Monitoring Center (IDMC) tarafından 2019 yılında yayımlanmış raporda, 2019 yılı ve daha önce görülen iklim ve çevre felaketleri sonucunda yaklaşık 5,1 milyon insanın ülke sınırları içerisinde yer değiştirdiği ve halen göç ettikleri yerlerde yaşamlarına devam etmek zorunda kaldığı belirtilmektedir. Ayrıca, 2019 yılında, 140 ülkeden yaklaşık 25 milyon insanın, iklim olayları nedeniyle yerlerinden edilerek başka bir bölgeye göç ettiği belirtilmiştir. Bu sayı, 2012’den bu yana kaydedilen en yüksek sayı olup, iç göçe maruz kalanların üç katına denk gelmektedir (Internal Displacement Monitoring Center, 2024). Göç olgusundan hareketle, iklim değişikliği kapsamında olan iklim göçüne aşağıda değinilecektir

İklim ve İklim Değişikliği

İklim, “*yeryüzünde herhangi bir yerde uzun yıllar boyunca gözlemlenen ya da görülen hava koşullarının ortalaması*” şeklinde ifade edilmektedir (Türkeş, 1997). İklim değişikliği, “*karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlemlenen doğal iklim değişikliğinin yanı sıra, doğrudan ya da dolaylı olarak atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri ile iklimde oluşan bir deği-*

şiklik” olarak tanımlanmıştır (Atar ve Ataman, 2016). İklim, yerkürenin yaklaşık 4,5 milyar yıllık tarihi süresince günümüze kadar ulaşan tüm zaman ölçeklerinde doğal bir değişim göstermiştir. Sanayi devrimi ile 19. yüzyılın ortalarından itibaren doğal değişimin yanı sıra, ilk kez insan faktörünün de iklimi etkilediği yeni bir döneme girilmiştir (Türkeş vd., 2000). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB) tarafından hazırlanan belgelerde, iklim değişikliğine sebep olan etkenler; doğal etkenler ve insan kaynaklı etmenler olarak ele alınmaktadır. (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017). Bu bilgiler ışığında, iklim değişiminin yarattığı sorunlardan etkilenen iklim mültecileri kavramına aşağıda değinilecektir.

İklim Mültecileri

Çölleşme, sel, su taşkımları, kuraklaşma, tsunami gibi doğal afetlerin, çevre sorunlarına etki ettiği insan göçü hareketine karşılık olarak iklim göçü tanımı kullanılmaktadır. Doğal felaketlerin yanı sıra sanayileşmenin ve radyoaktivite gibi beşerî unsurların sebep olduğu felaketlerin yerinden ettiği insanlar “iklim mültecileri” olarak tanımlanmaktadır (Ziya, 2012). İklim mültecileri terimi antropojenik iklim değişikliğinin toplumsal yapıya ve insana olan etkilerini vurgulamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu anlamda iklim mültecileri terimi, iklim değişikliğinin yarattığı tahribat sonucunda iklim değişikliğinin mağdurları olarak görülen ve iklim değişikliğine karşı savunuculuk yapmayan insanların durumunu ifade etmektedir. Çünkü güneyde yaşayan insanlar, genellikle kuzey ülkelerinin sera gazı salınımlarının sonuçlarına maruz bırakılırken, yükselen deniz seviyeleri, doğal afetler ve çölleşme gibi iklim değişikliğinin etkileri, iç ve dış göçe sebep olmaktadır. Bu nedenle çalışmada iklim göçmenleri ifadesi yerine iklim mültecileri kavramı kullanılmıştır (Babahanoğlu, 2023). Hinnawi’ye (1985) göre, çevresel mülteciler, çevresel bozulma (doğal veya insan faktörü) sebebiyle yaşamlarının tehlikeye girdiği süreçte geçici ya da kalıcı olarak, buldukları yeri terk etmek zorunda kalan ya da yaşam kalitesini etkilediği için buldukları yeri terk etmek zorunda kalan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Williams (2008) ise iklim mültecileri kavramı yerine çevresel mülteciler kavramını tercih etmektedir ve bu kavramı yaşam alanının çevresel bir sorundan kaynaklı yaşanamaz hale gelmesinden dolayı yerinden olan insanlar tanımlamaktadır. İklim mültecileri, iklimsel değişkenlerin ürünü olmasının yanı sıra güç ve refahın birleştiği noktada kırılan grupların üretildiği bir sistemin görünümleridir (Miller, 2017). Bu bağlamda, Piguët (2013), iklim değişikliğinin nedenlerinin insan-doğa ilişkilerinde aranması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca, çevresel değişikliklerin güç ilişkileri, toplumsal tabakalaşma, ekonomik eşitsizlik gibi birçok faktörle bağlantılı olduğunu ve bu nedenle sosyal bir süreç olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Başka bir deyişle, iklim değişikliği sonucu ortaya çıkan iklim mülteciliği, yeni adaletsizlik durumlarının mevcut eşitsizlikler ile kesişmesiyle ortaya çıkmaktadır (Miller, 2017). İklim mültecileri en yalın bir ifade ile iklim değişikliğinin yarattığı zararlı etkilerden korunmak sebebiyle bir başka ülkenin sınırlarını aşan ve yaşadığı yerden gitmeye çalışan bireyleri

ifade etmektedir. Meydana gelen bu göç hareketinin keyfi, kültürel ya da ekonomik sebeplerden dolayı gerçekleşmediğini vurgulamakta yarar görülmektedir (Topgül ve Beytaş, 2022). İklim mültecileri kavramından yola çıkarak, ilk iklim mülteci olan Teitiota'nın hukuki statü sorunu kapsamında yaşadığı durum aşağıda incelenecektir.

İklim Mültecileriyle İlgili Karar

İlk iklim mülteci, Yeni Zelanda'da yaşayan Ioane Teitiota 2013 yılında, iklim değişikliği kapsamında mülteci statüsü almaya yönelik en kapsamlı yasal taleplerden birine başvurarak uluslararası tanınırlık kazanmıştır. Teitiota davasında, mahkemelerin yasal gereklilikleri geniş bir alanda yorumlaması sebebiyle Yeni Zelanda'da iklim kaynaklı göç durumu oluşabileceği belirlenmiştir. Teitiota, kendisinin ve eşinin vizeleri sona erene kadar Yeni Zelanda'da yasal bir göçmen statüsündedir ancak sınır dışı edilmek ile karşı karşıya kaldığı için Teitiota, mülteci statüsü talebinde bulunmuştur. 1951 Cenevre Sözleşmesi, “*mülteci*” kavramının tanımını yapmıştır. Sözleşmeye göre mülteci; ırkı, dini, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi düşünceleri sebebiyle, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut aidiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucunda daha önce yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen ya da dönmek istemeyen kişidir (Karamişe, 2021).

Teitiota'nın talebi, 1951 Mülteci Sözleşmesi'ndeki kriterleri karşılamadığı sebebiyle, Göçmenlik ve Koruma Mahkemesi başvurusunu kabul etmemiştir. Bunun sebebi ise “yaşam hakkının ihlaline ilişkin kanıt bulunamaması” durumudur. Bu durum iklim mültecilerinin maruz kaldığı yapısal ve sistematik sorunların bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Başvurusu kabul edilmediği halde, Teitiota'ya temyiz için birden fazla izin verilmiştir, bu da davasının Yeni Zelanda'daki Yüksek Mahkeme'ye ulaşmasıyla sonuçlanmıştır. Bu karar sırasıyla Yüksek Mahkeme, Temyiz Mahkemesi ve Yargıtay'a yapılan temyizde onanmıştır. Bu mahkemeler, Teitiota'nın mülteci statüsüne uygun olmadığını belirterek, 2015 yılında sınır dışı edilmesine sebep olan kararları onaylamıştır. İç hukuk yollarını tüketen başvuru sahibi, Yeni Zelanda'nın kendisini Kiribati'ye iade ederek yaşam hakkını ihlal ettiğini iddia etmiştir ve İhtiyari Protokol aracılığıyla Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Komitesi ile görüşme yapmıştır (Karamişe, 2021). BM İnsan Hakları Komitesi iklim değişikliğinin oluşturduğu sorun ve zararlardan dolayı iltica talebinde bulunan bireylerin sınır dışı edilemeyeceğini ve bundan dolayı bir değerlendirmeye tabii tutulmasına karar vermiştir. Teitiota'nın Kiribati Cumhuriyeti'ne geri gönderildiğinde iklim değişikliği sebebiyle bir riskle karşı karşıya olduğu iddiası taraf devlet yetkilileri tarafından değerlendirerek, Cenevre Sözleşmesi'nin 6.maddesini işleme almış ve yaşam hakkına tehdit kapsamında ağır adaletsizlik olup olmadığını değerlendirmesi gerektiğini belirtmiştir. Komite, yaşam hakkının ihlaline ilişkin bir kanıt bulamamış ancak yine de gelecekteki sığınma taleplerinin olumlu bir şekilde değerlendirilmesi için boşluk bırak-

mıştır. Cenevre Sözleşmesi'nin 6. maddesi kapsamında “*aynı şartlarla*” kavramı, herhangi bir kimsenin söz konusu olan temel haklardan yararlanabilmesi için, bilhassa bir mültecinin uygulayamayacağı yükümlülükler dışında, mülteci olmasa bile belli hakları kullanmak için kendisinin yerine getirmesi anlamını ifade etmektedir (Mültecilerle Dayanışma Derneği, 2021). Bu bağlamda, iklim mültecilerinin sosyal hizmet ile ilişkisi ve entegrasyonu konusuna değinilerek sosyal hizmet mesleğinin ve entegrasyonun önemi aşağıda belirtilecektir.

İklim Mültecileri ve Sosyal Hizmet

Değişen iklim koşullarının, insanları hem bireysel hem de kitlesel olarak olumsuz etkilediği yapılan araştırmalarda görülmüştür (Dominelli, 2014; Ekşi, 2016). Intergovernmental Panel on Climate Change tarafından 2007 yılında yayınlanmış raporda iklim değişikliğindeki etkinin yaklaşık %90 kısmı insan eliyle oluşmuştur (Kunt, 2008). Bilhassa sera gazlarının etkisiyle oluşan “küresel ısınma” kavramı iklim olaylarının insan etkisiyle oluşumuna vurgu yapan bir kavramdır. İklim değişikliği, örselenmiş ve içinde buldukları sosyo-ekonomik koşullardan dolayı zaten dezavantajlı durumda olan –özellikle az gelişmiş ülkelerde yaşayan- insanları diğerlerine oranla daha olumsuz etkilemektedir (Demirbilek, 2016). Sosyal hizmet mesleği bireysel, kişilerarası, toplumsal, ekonomik ve politik alanlarda etkileri gözlemlenen problemlere mesleki disiplin içerisinde yer vermektedir. Birey, aile, grup ve toplumların yaşamış oldukları sorunları çözüme kavuşturmak ve müracaatçıların karşılaştıkları sorunlara karşı baş etme kapasiteleri ve psiko-sosyal işlevselliklerini artırarak sosyal refaha katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bütün bunlar insan hakları, sosyal adalet, kolektif sorumluluk gibi ilkelerin ışığında uygulanmaya çalışılmaktadır (IFSW, 2014). Bireysel ya da toplumsal refahın artırılmasını kendisine amaç edinen kişi, grup ve toplumun yaşam standartlarını yükseltmek için farklı mesleki uygulamalar gerçekleştiren sosyal hizmet mesleği bu amaçlara ulaşmasında en önemli sorunlardan biri olmaya başlayan insan kaynaklı iklim değişikliği ve iklim mülteçiliği konularına bilim ışığında çalışmalar yapma mecburiyetindedir. Bahsedildiği gibi, sosyal hizmetin etik ilke ve değerleri sosyal hizmet meslek elemanlarına ve akademisyenlerine iklim mültecilerinin sorunlarıyla ilgilenme sorumluluğu yüklemektedir. Sosyal sorunların çözümüne dair sosyal politikaların oluşturulması ve iyileştirilmesi konusunda sorumluluk sahibi olması gereken meslek elemanları ve yapısal sorunlardan dolayı dezavantajlı grupların hak savunuculuğu rolünü üstlenen bir disiplin ve meslek olması nedeniyle sosyal hizmet; insan tahakkümü ve sömürsü durumundaki doğa ve çevresel felaketlerin etkilediği iklim mültecilerinin içinde buldukları koşullar ile ilgilenmelidir (Yanardağ, 2019; Tok & Orbay, 2020). Bireysel ve kolektif refahı artırmaktan, yaşam standartlarını artırmaktan, sosyal refah ve sosyal koruma hizmetlerinin dışında kalan toplumun dezavantajlı kesimlerine asgari bir yaşam standardı sunmayı amaç edinen bir mesleğin, gezegenimiz üzerindeki bütün yaşam formlarının varlığına ve sürdürülebilirliğine dair risk oluşturmaya başlayan iklim ve ekoloji krizine doğal olarak mes-

lek içerisinde yer vermesi beklenmektedir. Toplum ve güçlendirme odaklı bir meslek olarak sosyal hizmet, iklim krizinden etkilenen toplulukları gereksinim duydukları kaynak ve hizmetlerle buluşturmak için mesleki müdahalelerini uygulamalıdır. Endüstriyel ve fiziksel çevre felaketlerinin sebep olduğu etkilerle başa çıkmak ve söz konusu felaketlerden etkilenen birey ve toplulukların yaşam alanlarını yeniden inşa etmek ve gelecekte karşılaşılabilecek ekolojik sorunlara yönelik direnç ve dayanıklılık geliştirmek yeşil sosyal hizmet odağından önemli bir uygulama aracıdır (Dominelli, 2018). Dominelli'nin öncüsü olduğu bir uygulama örneği ise, 2004 yılında Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IAASW) aracılığıyla Hint Okyanusu tsunamisine dair bölgede iyileştirme çalışmaları yapılması için oluşturulan bir uygulama ağıdır. Bölgeye sağlanan yardımların dağıtımını esnasında adaletsizlik yaşanmasından kaynaklı ve toplanan yardımların erişilebilirlik kazanması noktasında yaşanan sorunlar bu uygulamanın ortaya çıkmasını sağlayan etkenlerdir. Uygulama kapsamında ilk aşamada tsunamiden olumsuz etkilenen alanlardaki yerel sosyal hizmet okulları ile bağlantı kurulmuştur. Daha sonra ise sosyal hizmet uzmanları, bu alanlarda afetten olumsuz etkilenen bireylerin gereksinimlerini belirlemede, kaynakların adil dağıtımında ve güçlendirme uygulamalarında aktif olarak rol almışlardır. Bir başka uygulama ise 2009 yılında Energy Answers International (EAI) tarafından Baltimore'un Curtis Bay semtinde bir atık yakma fırını kurmak için başvurması üzerine yapılmıştır. Atık yakma fırınlarının insan sağlığına ve çevre sağlığına olumsuz etkilerinden dolayı bir grup lise öğrencisi bu projeye karşı çıkma kampanyası başlatmıştır ve bu noktada kampanya büyüyerek düşük ücretli çalışan işçilerin haklarını savunan ve aynı zamanda sosyal hizmet uzmanı olan Sawtell, insan hakları bağlamında bu projede öğrencilerle birkaç yıl farkındalık uygulamaları gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda hem inşaat durdurulmuş hem de çevre ve sosyal adalet bilincini yükseltmek için geniş bir kitleye ulaşan bir hareket uygulamaya geçmiştir. Medyanın da dikkatini çeken bu uygulamalar neticesinde yakma fırını projesi ertelenmiştir (Doğan ve Yücer, 2025). Sosyal hizmet uzmanlarının iklim krizi konusuna olan ilgisini artıran gelişmelere bakıldığında, değişen iklim ve ekolojinin zararlı etkilerinden dolayı göçe sürüklenen insanların sayısı ve oranının artması ve iklim krizi sonucunda bir grup insanın diğerlerine oranla daha fazla zarar görmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda iklim adaleti, çevresel adalet ve ekolojik adalet gibi konuların iklim değişikliği odağındaki tartışmalarda önem arz ettiği görülmektedir. Bu noktada sosyal hizmete düşen görev ve sorumluluklarından birisi, insan türünü merkeze alan ve finansal sermayenin çıkarlarına sistemik öncelik tanıyarak doğayı egemenliği altına alan insanlığın tahakkümcü ve türcü düşünce yapısının terk edilmesine zemin hazırlamaktır. İklim krizinin olumsuz etkilerinden daha az etkilenmek ancak insanlığın türcü ideoloji ve sermaye odağını bir kenara bırakarak farklı perspektiften insan olan ve olmayan tüm varlıkların değerini kabul etmesi ve buna uygun bir şekilde hareket etmesiyle sağlanmalıdır. Bu bağlamda iklim mültecileri ve sosyal hizmetlerin entegrasyonu oldukça önemlidir ve aşağıda buna değinilecektir.

İklim Mültecileri ile Sosyal Hizmetlerin Entegrasyonu

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde “*bütünleşme*” ve “*uyum*” anlamına gelen entegrasyon tanımı, özellikle göç olgusu ile birlikte diasporik toplumların merkezinde yer almaktadır. Bu çerçevede diasporik toplumlar adına entegrasyon süreçlerinin istikrarlı bir şekilde tablo çizme süreci yerleşilen ülke ve toplumla etnisite (özdeşleşmek), kültür, din, coğrafya bağlamında yakınlık ya da uzaklığa göre değişebilmektedir. Entegrasyon tanımı, akademisyenler, politika yapıcılar, göçmenler ve göç alan toplum tarafından farklı anlam ve şekillerde kullanılan tartışmalı bir kavram olarak görülmektedir. Castles ve diğerlerinin (2002) ifade ettiği gibi göçmen ve mülteci entegrasyonunun kabul edilmiş bir tanımı ve şekli yoktur bundan dolayı entegrasyon, tartışmalı bir kavram olma özelliğini devam ettirmektedir. Robinson (1998) da entegrasyon tanımının tartışmalı bir terim olduğunu ve farklı kişiler tarafından farklı anlamlarda ve şekillerde kullanıldığını belirtmiştir (Şimşek, 2018). Bunların yanı sıra bazı araştırmacılar dinamiklerin, sosyal ağların ve ilişkilerin mültecilerin entegrasyonu konusunda önemli bir etken olduğunu vurgulayarak, söz konusu ağların mültecilerin haklara erişimlerini kolaylaştığını belirtmektedirler (Cheung ve Phillimore 2014). Bu bağlamda Da Lomba (2010), yasal statünün mültecilerin entegrasyonu için önemli olduğunu vurgulamaktadır çünkü mültecilerin ancak kendilerini güvende hissettikleri zaman başarılı entegrasyonun gerçekleşeceğini ve haklara erişimde kolaylık yaşanacağını belirtmiştir. Bilhassa yasal statü entegrasyon süreçlerini olumlu şekilde değiştiren en önemli etkenlerden birisidir. Bu bağlamda, Türkiye iklim değişikliği konusunda ulusal alanda düzenlemeler yapan ve uluslararası anlaşmalara imza atan bir ülke konumunda görülmektedir. İklim Değişikliği ve Hava Yönetim Koordinasyon Kurulu’nun (İDH-YKK) kurulmasının yanı sıra, Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi 2010-2023, Uyum Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013; Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirim 2007; İklim Değişikliği Beşinci Ulusal Bildirim 2013 yılında hazırlanmıştır (Ekşi, 2016). İklim değişikliği karşısında önlem almanın yanı sıra, bu sebeple göç eden nüfus için göç yönetimi uygulaması da diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye için de oldukça önemlidir. Bu yönetimin sağlıklı ve düzenli bir şekilde gerçekleşebilmesi için öncelikle göçmen kategorileri, onların sınıflandırılması ve onlarla ilişkili mevzuat boyutu tartışılmalıdır. İklim mültecileri kavramı tartışılmakta olmasına rağmen hukuki olarak var olmadığı için, zaten Türkiye’nin güncel mevzuatla yaşam tehdidi içinde yer alan herkese mülteci statüsü vermesi de mümkün olmamaktadır. Bunun nedeni, Türkiye’nin, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne coğrafi bir sınırlama ile katılmış olması ve Avrupa dışından gelen göç etmiş bireylere mülteci statüsü vermemesidir. Avrupa’dan göç eden bireylere ve sığınma talep edenlere YUKK’un 61. maddesi gereğince mülteci statüsü verilebilmesi uygun görülmektedir. Onun yerine 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan mülteci tanımına uygun fakat Avrupa dışından göç edenlere şartlı mülteci statüsünü vermektedir. Avrupa dışından göç eden ve sığınma talep edenlerin ait olduğu hukuki güvence, YUKK’un 62. maddesi ile düzenlenmiştir. Bir başka ifadeyle, bu madde gereğince mülteci tanımında yer alan şartları uygulamak ve yerine getirmekle birlikte Avrupa dışından göç edenler “şartlı mülteci”

olarak ifade edilmektedir. Şartlı mülteci statüsü verilenlere, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmaları için geçici bir şekilde ikamet izni verilmektedir (Karamese, 2021). İklim krizi bağlamında statü sorunu konusunda ve iklim krizinin yarattığı sorunlar sebebiyle hak temelli yaklaşım konusuna değinilecektir.

İklim Krizi ve Sosyal Hizmetlerin Entegrasyonunda Hak Temelli Yaklaşım

İklim krizinin meydana getirdiği olumsuz etkilerin hissedilmesiyle birlikte objektif ve bilimsel verilere erişmek amacıyla oluşturulan IPCC, iklim değişikliğinin temel sebeplerinin insan faaliyetlerinden kaynaklı olduğunu ileri sürmüş ve periyodik bir şekilde yayınladığı raporlarda insan unsurundan kaynaklı iklim değişikliğinin olumsuz etkilere ve bundan dolayı doğa ve insanlar üzerinde ciddi kayıp ve zararlara neden olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, bireylerin hak temelli yaklaşım odağında ihtiyacı olduğu hizmetlere erişimi konusu önem kazanmaktadır ve iklim değişikliği arasındaki oluşan ilişkiye vurgu yapması hak temelli yaklaşımın dikkate alınması bakımından önemlidir. Hak temelli yaklaşım, insan hakları ilkelerinin uygulanmasını proje ve programların süreçlerine dahil ederek, insan hakları konusunda ilerleme ve gelişme sağlamayı amaç edinen ortak bir yaklaşımdır. Hak temelli yaklaşım, hak sahibi olan bireylerin, grupların ve toplumların haklarını talep etme kapasitelerini, yükümlülük sahibi bireylerin, grupların ve toplumların ise bu hakları teslim etmek konusunda sorumluluklarını yerine getirmelerini içermektedir. Hak temelli yaklaşım, kısaca kırılğan ve hassas grupları desteklemekte ve bu amaçla yapılacak olan eylemlere dair vurgu yapmaktadır (Broberg ve Sano, 2017).

Hak temelli yaklaşımda ilk olarak katılım ilkesinden bahsedilmektedir. Human Rights-Based Approach (HRBA), iklim değişikliğinden en fazla etkilenenler başta olmak üzere tüm bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının aktif katılımı olması gerektiğini önemsemektedir (Gasparri vd., 2021). Herhangi bir iklim değişikliğine uyum veya iklim değişikliğinden kaynaklı bireylerin stresini hafifletme önlemine entegre edilen insan haklarına bağlı olan bu yaklaşımda olumsuz durumlardan etkilenen bireyler ve topluluklar, bu önlemler karşısında geliştirilen proje ve yeniliklere ayrıca bunların uygulanmasına ayırım gözetmeksizin katılmalıdır (Kovancı, 2022). Hak temelli yaklaşımda bir diğer ilke olan sorumluluk ilkesi, iklim değişikliğiyle ilgili verilen teminatlardan ve uygulanan politikalardan yükümlü olan bireylerin, grupların ya da toplumların sorumlu tutulabilmesine ve her türlü insan hakları ihlallerine karşı kamunun idari, kurumsal ve yasal önlemleri kullanılmasına izin vermektedir. HRBA’nın diğer önemli ilkesi olan eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkesi insan haklarının evrensel olmasına dayanmaktadır ve tüm insanların eşit olduğunu kabul ederek hazırlanan ya da uygulanan politika ve eylemlerin ayrımcı olmamasını ve eşitsizliklerin azaltılması gerektiğini zorunlu kılmaktadır (Gasparri vd., 2021). Bu bağlamda temel insani haklar kapsamında yer alan yaşam hakkından, barınma ve beslenme hakkına kadar iklim değişikliğinin yarattığı krizden etkilenen haklara ve dezavantajlı gruplara vurguların yapıldığı Paris Anlaşması güncel bir çerçeve çizmesi bakımından önemli bir anlaşmadır. Bağlayıcı hükümler bulunan bir anlaşma olmasına karşın içerisinde yer alan

teminat mekanizmalarının gönüllü ve düzenli işlemesi ile sınırların ve yaptırımların söz konusu olmamasına neden olmaktadır. Paris Anlaşması, hak temelli bir anlaşma olmasının yanı sıra iklim değişikliği sonucunda iklim adaletsizliği ve iklim krizinin etkilerinden olumsuz etkilenen bireylerin eşitsiz durumunu da ortadan kaldırmayı ve azaltmayı amaçlayan hükümler içermektedir. Paris Anlaşması'nın insan haklarına yaptığı vurgu ve hak temelli yaklaşımlar içermesi bakımından önemi Brezilya tarafından somutlaştırılmıştır. Bu bağlamda Brezilya Yüksek Mahkemesi, Paris Anlaşması'nın "*uluslarüstü*" bir insan hakları sözleşmesi olduğu yönünde karar veren ilk ülke olmuştur ve bu kararın ulusal bir yasayla çelişmesi halinde Paris Anlaşması'nın geçerli olacağını kabul edeceğini belirtmiştir (Yeşil Gazete, 2024). Paris Anlaşması ile sağlam bir zemine oturtulan iklim değişikliği ve onun yarattığı krizlerden dolayı temel insani haklar sosyal hizmet bağlamında açıklanacaktır. Sosyal hizmet mesleği ve uygulamaları, toplumsal kaynakları harekete geçirmeye odaklı ve müracaatçıların sahip olduğu haklara ulaşmalarına, onları kullanmaları için kaynaklarla müracaatçıları bir araya getiren sistematik uygulamalar bütünüdür. Karşılammış temel ihtiyaçlar mikro, mezo ve makro düzeydeki sosyal hizmet uygulamaları hakların bir söylem olmaktan çıkarılarak uygulanmasında büyük önem taşımaktadır. Karşılammış her bir ihtiyaç insan haklarının ihlaline sebep olmaktadır (Kaynak, 2017).

Yaşama Hakkı

İnsan hakları evrensel olarak kabul edilmektedir ve bu hakların korunması, bağlamın doğru bir şekilde değerlendirilmesi ve insanların değerine dayalı bir yaklaşımla mümkündür. Bu evrensel haklar tüm devletler aracılığıyla uluslararası ya da kendi ülkelerinde insan hakları mekanizmalarıyla bir şekilde korunmaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmet mesleğini bir insan hakları mesleği olarak ifade etmekten önce insan haklarının tanımını yapmak gerekmektedir. İnsan hakları, en temel tanımıyla insan olan herkesin sahip olduğu haklardır (Healy, 2008). İnsan haklarının somut olarak var olduğunu söylemek, ölçülebildiğini ya da gelişimi sürecinin bittiğini söylemek mümkün olmamaktadır. Çünkü insan hakları, bütün insanlar ve dünya için gelişecek ve değişecek bir olgudur. Özetle; insan ve insanlar arası ilişkiler var oldukça, insan haklarının tanımı ve yorumu da değişmeye devam edecektir (Ife, 2001).

Temel, mutlak ve evrensel bir hak olan yaşama hakkı BM sözleşmeleri ve ulusal hukuk aracılığıyla korunmaktadır (Parling, 2021). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre "*Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır*". Uluslararası Medeni Siyasi Haklar Sözleşmesi (ICCPR) ise, insani hakların önemini her insanın doğuştan gelen yaşama hakkına sahip olduğu söylemi ile yinelemektedir. Bu sözleşmeye taraf olan tüm devletler, yaşama hakkına saygı duymayı, yaşama hakkını korumayı, bireyleri teşvik etmeyi taahhüt etmiş ve yaşanacak olan can kayıplarına karşı koruyucu ve önleyici önlemler almayı kabul etmiş sayılmaktadırlar (Parling, 2021). Bu bağlamda sosyal hizmet mesleği açısından insan hakları, insanın sadece insan olmasından kaynaklı sahip olduğu hakları ifade etmektedir ve önemini vurgulamaktadır.

Sosyal hizmetlerin gereksinim ve istekleri olan her insanın hakkı olduğunu savunan hak temelli yaklaşım ise güncelde sosyal hizmette geçerliliği koruyan bir yaklaşımdır. Bunun yanında sosyal hizmet mesleğinin ve disiplininin kuramları, etik değerleri ve uygulamaları insan haklarının kabulüyle başlar. Sosyal hizmet mesleğindeki insan hakları söylemi, temel hakların tanımlanması, geliştirilmesi ve desteklenmesi ile herhangi bir ayırım yapılmaksızın her bir bireyin bu haklardan yararlanmasının sağlanması gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Zengin ve Altındağ, 2016). İklim krizi bağlamında yaşama hakkı kapsamında IPCC iklim değişikliğinin bir neticesi olarak değişim gösteren hava olaylarında, sıcak hava dalgalarında, seller ve kuraklıkta bir artış yaşanacağını ve bunların da ölüm, çeşitli tahribat ve yaralanmalarla sonuçlanacağını ifade etmiştir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Filipinler, Pakistan, Bangladeş ve Hindistan gibi ülkelerde meydana gelen sel gibi doğal afetler ve Avrupa’da yaşanan sıcak hava dalgalarının önemli can kayıplarına ve tahribatlara yol açtığı görülmektedir (Atapattu, 2016). Bu bilgiler ışığında, iklim değişiminin yarattığı ve iklim krizinin olumsuz etkileri düşünüldüğünde bu krizin yaşama hakkına önemli ölçüde bir tehdit olduğu açıktır. Ekolojik sorunlar tüm canlıların yaşamını tehlikeye attığı için, sosyal hizmet alanının ilgilendiği dezavantajlı gruplar risk altında bulunan grupların en başında yer almaktadır (Teixeira ve Krings, 2015). Bundan dolayı bu risklerin tespit edilmesi ve bunlara ilişkin çözüm önerileri sunulması konusunda koruyucu ve önleyici sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Koruyucu ve önleyici sosyal hizmet uygulamaları, sağlıklı bir yaşamı tehdit eden koşulların oluşmasıyla birlikte henüz olumsuz bir şekilde etkilenmemiş olan bireye, gruba ve topluma yönelik planlanan psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik uygulamaların bütününe ifade etmektedir ve çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin gelişimine katkıda bulunma ve bireylerin baş etme mekanizmalarını artırarak yeni beceriler kazandırma, mevcut potansiyellerini güçlendirme ve krizle başa çıkabilme gibi güçlendirici uygulamaları kapsamaktadır (Doğan ve Yücer, 2025).

Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkı

Birleşmiş Milletler Antlaşması’nda 1. maddesinde yer alan, “*halkların kendi kaderini tayin hakkına*” saygı gösterilmesi ifadesi yer almaktadır. Aynı antlaşmanın “*Uluslararası Ekonomik ve Sosyal İş Birliği*” bölümünde yer alan 55. maddede hak eşitliğine vurgu yapılarak, halkların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı duyulması gerektiği ifade edilmiştir (BM Şartı, 1945). Bunların yanı sıra, Uluslararası Medeni Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi’nin (ESKHS-İCESCR) ortak olan birinci maddesi de aynı hakka vurgu yaparak bütün halkların kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduğunu ve bu hak neticesinde siyasi statülerini özgür bir şekilde belirleyerek ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerini sürdürme hakları olduğunu göstermektedir. Bu sözleşme maddeleri ile halkların kendi kaderini tayin etme hakkı olduğunu ve gereken koşulların sağlanması gerektiği teminat altına alınmıştır (Kovancı, 2022). Bu sözleşmelerin yanı sıra sosyal hizmet mesleğinde de kendi kaderini tayin ilkesi oldukça önemlidir. Self determinasyon

(kendi kaderini tayin etme) sosyal hizmet literatüründe iki şekilde tanımlanmaktadır. Birinci tanımda Weick ve Pope (1988) self determinasyon tanımını, “*müracaatçının kendi kararlarını oluşturma ve bu kararlar doğrultusunda yardım sürecine etkin bir biçimde katılma ve seçim yaptıktan sonra seçimlerine dayalı bir yaşam oluşturma hakkı*” olarak ifade etmişlerdir. İkinci tanımda ise, self determinasyon birey ve grup sınırlamaları olmadan kişilerin kendi istediklerini yapması ya da istediği kişi olması olarak ifade edilmektedir (Şahin, 2009). Kendi kaderini tayin hakkı tanımı Nicholson ve Matross (1989), tarafından “bütün insanların kendi değerleri, amaçları ve bireysel seçimleri ile uyumlu bir şekilde davranma hakkı olarak” ifade edilmiştir. Bir başka tanıma göre ise sosyal bağlardan ayrı ve bağımsız bir şekilde bireysel isteklere dayalı bir self determinasyon oluşması uygun görülmemektedir (Ewalt ve Mokuau, 1995). Bu tanımlar ışığında, sosyal hizmet uzmanları self determinasyonu sağlamak ve korumak için müracaatçıların diğer bireylerin değer ve onurunu önemsizleştiren ve onların iyi olma hallerine zarar veren davranışları desteklememektedirler. Sosyal hizmet uzmanlarının temel sorumlulukları her ne kadar müracaatçılarına karşı olsa da toplumu da koruma gibi bir sosyal kontrol fonksiyonları da bulunmaktadır (Şahin, 2009). Ancak iklim değişikliği ve krizin olumsuz sonuçları bireylerin ve toplumların yaşama hakkına, geçim kaynaklarına ve sonuç olarak kendi kaderlerini tayin etme hakkına da önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Dünyadaki tüm insanların çevresel haklardan eşit bir şekilde faydalanması ve sürdürülebilir bir düzen geliştirilmesi, çevre ve birey ilişkilerini daha farklı bir şekilde düşündürmeyi gerektirmektedir ve bu noktada yeşil sosyal hizmet alanı ortaya çıkmaktadır (Dominelli, 2012). Sosyal hizmetin bir alt alanı olan ve yeşil sosyal hizmet olarak da adlandırılan bu yaklaşım tüm canlılar ve ekolojik sistemler arasında var olan sistematik ilişkiye odaklanmaktadır. Sosyal hizmet mesleğinde yeşil sosyal hizmet olarak geçen kavram, her ne kadar sosyal çevreyle ilgili olarak ifade edilse de sosyal çevre ve doğa arasındaki ilişkiye de dikkat çekmektedir. Bundan dolayı bir toplumdaki yeşil alanlara erişim kolaylığı ve bu alanların işlevsel kullanımı o toplumda yaşayan bireylerin ortak kimlik oluşturmalarına ve kendi haklarını kendilerinin tayin etmesine izin verdiği için biyo-psiko-sosyal iyilik hali ile yakından ilişkilidir. Aynı zamanda dünyada yaşayan dezavantajlı grupların mevcut varlığı düşünüldüğünde sosyal hizmet uzmanları, bu farklı grupları bir araya getirerek iş birliği içerisinde faaliyetleri koordine edebilir ve bireyleri destekleyerek güçlendirici süreçlere dahil ederek birlikte yaşamalarını ve kendi çevrelerini yeniden inşa etmelerine yardımcı olabilir (Doğan ve Yücer, 2025).

Beslenme Hakkı

Her bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için yeterli ve kaliteli gıdaya kolay ve sürekli şekilde erişmesini belirten gıda hakkı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile birlikte insan haklarına dair birçok uluslararası hukuki düzenlemede yer almıştır (Kovancı, 2022). Gıda hakkının temel çıkış noktası olan “*açlıktan korunma hakkı*” olarak değerlendirildiğinde son yıllarda artan

iklim değişikliğinin sebep olduğu iklim krizinin bu sorunun en önemli nedenlerinden birisi olduğunu ifade etmek mümkündür. Dünyada açlık oranları verilerine bakıldığında 2016-2020 yılları arasında başka değişkenlerin yanı sıra iklim krizine de bağlı olarak artış olduğu görülmektedir. Bu artış ise en fazla Afrika ve Asya'da gerçekleşmektedir ve 2022'nin sonlarına doğru yetersiz ve dengesiz beslenen kişi sayısının 800 milyona ulaşabileceği öngörülmektedir (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2015). Bu veriler ışığında, gıda üretimi, güvenliği, güvenilirliği ve gıda hakkından yararlanma durumu yağış miktarından ve hava değişikliklerinden, aşırı sıcak hava dalgalarından dolayısıyla bunlarla bağlantılı doğal afetlerden (kuraklık, sel ve aşırı sıcaklık gibi) etkilenmektedir. Değişen iklimden kaynaklı temel besinlerin (buğday, pirinç ve mısır gibi) başlıca mahsullerin üretimi olumsuz etkilenmektedir. Özellikle iklim krizine karşı uyum noktasında yetersiz ve çaresiz kaldığı zamanlarda, aşırı sıcak havaların etkisiyle mevcut durumun daha da kötüleşmesi öngörülmektedir (Godfrey ve Tunhuma, 2020). Sosyal hizmet alanında insani bir hak olan beslenme hakkında uygulama örneği olarak Gıda Bankası Projesi üretici, satıcı veya gıda dağıtım hizmeti sunan kişi ve kuruluşların stoklarında olan; ancak kullanım süresi azalan, ambalajlama hatasına rastlanılan, fabrika üretim ve ihracat fazlasına benzer sebeplerle piyasada değeri düşen ve çöpe atılma olasılığı taşıyan gıda maddelerinin muhtaç kimselere ulaştırılması amacıyla kurulmuş bir sistemdir. Bu sistem sayesinde bireyler gıda hakkına erişim sağlamaktadırlar (Uçar ve Başaran, 2022).

Bütün bu bilgiler ışığında, iklimden kaynaklı sorunlar ve ekolojik faktörler insan davranışı ve insanın sosyal uyumunda önemli bir belirleyici olarak ifade edilmiştir. İnsan davranışını belirlemede farklı çevresel faktörlerin etkilerini bütüncül bir yaklaşımla inceleyen “*yeşil sosyal hizmet*” tanımı kullanılmaktadır. Bu çevresel faktörler arasında küresel ısınmanın sebep olduğu iklim değişimi, su taşkınları, deniz seviyesinin yükselmesi, kuraklık, aşırı sıcaklık, çölleşme ve ormansızlaşma yer almaktadır. Çevresel bozulmalar ve doğal dengenin değişimiyle insanlar yaşadıkları güvenli çevreden mahrum olmakta ve dolayısıyla yaşayabilecekleri güvenli ülkelere doğru gitmeye zorlanmaktadırlar. Zorunlu bir şekilde başka ülkelere göç eden bu insanlar çevresel mülteci ya da iklim mülteci olarak ifade edilmektedir (Demirbilek, 2016). İklim değişikliği, iklim krizi, küresel ısınma, çevre felaketleri ve doğal afetler artmakta ve daha fazla sosyal, ekonomik eşitsizlik ve adaletsizliği meydana getirdiği için sadece bilimsel bir sorun olarak değil aynı zamanda sosyal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İklim değişikliği ve iklim krizi sosyal, ekonomik eşitsizlik ve adaletsizlik meydana getiren sebeplerden biri olduğu ve iklim mültecileri sayısının artmasından dolayı sosyal hizmet mesleğinin inceleme alanına girdiği için sosyal hizmet uzmanının uluslararası çalışma alanını zorlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları dünyanın çeşitli bölgelerinde iklim değişikliği ve iklim krizinin insanları nasıl etkilediğini anlamaya çalışmalı ve çözüm üretmeli, sosyal adalet, temel haklara erişim ve insan hakları konusundaki mesleğin etkisini tartışmada ön sıralarda yer almalı ve küresel ısınmaya karşı önleyici, koruyucu ve tedbir alıcı çalışmalarda bulunmalıdırlar (Ife, 2007).

Sonuç

İnsan hakları konusuna önem veren sosyal hizmet mesleğinde iklim değişikliği ve iklim mülteciliği sorunlarının başlıca odak noktası söz konusu olan problemlerin doğrudan insan yaşamının ve dünyamızın sürdürülebilirliğine dair tehdit oluşturmasıdır. Sosyal hizmet, iklim mültecilerini göçe sürükleyen asıl gerekçenin hayatta kalma kaygısı olduğuna dair farkındalığımıza sahiptir. İnsan hakları odağında insan onuruna yakışır bir yaşamı sosyal yapı ve düzen içerisindeki dezavantajlı kesimlere erişilebilir kılmaya amaç edinen ve kişilerin kendi kaderini tayin etmesi (self-determinasyon) gerektiği inancını taşıyan, güçlendirme temelli bir meslek için, iklim değişikliği en gerekli insani hak olan yaşam hakkına engel olması nedeniyle mesleki disiplin içerisine dâhil olmuştur. İklim değişikliği, göç ve mülteci krizi gibi küresel sorunların oluşmasına sebep olmaktadır ve insan hakları erişimine engel getirmektedir. Bu problemler özellikle gelişmekte olan ülkeleri ve iklim mültecilerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. İklim değişikliği ve krizler nedeniyle iklim mültecileri, yeni toplumlara uyum sağlamak ve entegre olmak bakımından güçlük çekmektedirler. Bu engellerin başında, iklim mülteciliği kavramının halen tartışılması sorunu devam etmektedir. Bu sorun karşısında iklim mültecilerinin yasal olarak hukuki bir dayanağı olmaması nedeniyle haklara erişim ve eşitsizlikler karşısında zorlanmaktadır. Bu bağlamda yeşil sosyal hizmet yaklaşımı güncel olarak iklim mülteciliği konusu içerisine alınmış olmasına rağmen, uygulama noktasında eksiklikler meydana getirmektedir.

Sosyal hizmet, zorunlu göç olgusunun küreselleşmenin önemli bir parçası olduğunun farkındadır. Son yıllarda özellikle Orta Doğu, Afrika ve bazı Asya ülkelerinde yaşanan savaş, yoksulluk, işsizlik, terör, çölleşme, su kaynaklarının azalması, su ve gıdaya erişim sorunu ve güvensizliği, kıtlık gibi sorunlar büyük bir oranda insan nüfusunu zorunlu göçe sürüklemiştir. İnsanları zorunlu göçe mecbur bırakan koşullara küresel ısınma ile bağlantılı iklim değişikliği sorunu ve devamında yol açtığı ekolojik krizler de eklenmiştir. Bunun sonucunda ise iklim mülteciliği, küresel bir endişeye dönüşmeye başlamıştır. İklim değişikliği ve iklim mülteciliği sorunları henüz büyük bir sorun halini almamış iken önleyici çalışmalar yapılmalıdır. Bu duruma örnek olarak, yasa yapıcı kurum, kuruluşlar ve politika geliştiricilere lobicilik faaliyetleri; birey, grup ve topluluklara yönelik farkındalık artırma ve bilinç geliştirme çalışmaları; sosyal kampanyalar ve sosyal eylem uygulamaları, kolektif bilinç ve ortak sorumluluk bakış açısını kazandıracak uygulamalar ile bu sorunun yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde taşıdığı ciddiyet önemsenmeli ve çözüm adına kararlı bir irade gösterilmelidir.

Bir başka öneri olarak yeşil sosyal hizmet, çevreci sosyal hizmet ve ekolojik sosyal hizmet gibi yaklaşımların uygulama alanları genişletilerek iklim mülteciliği için çözüm aranmalıdır. Nitekim sosyal hizmet mesleği, insan davranışı ve sosyal sistem yaklaşımlarından yararlanarak müdahale aşamasında birey ve çevre arasındaki etkileşime odaklanır. Bundan dolayı sosyal hizmet disiplini bir süreçtir. Bu süreç içerisinde sosyal hizmetin sürdürülebilir kalkınmada en önemli hedefi bireylerin refahını ve iyilik halini artırmaktır. Bu süreçte de insan hakları

ve sosyal adalet gibi prensipler benimsenmektedir. Bu noktada iklim mültecilerinin haklarına erişim doğrultusunda uygulamalar yapılmalıdır. Somut bir öneri olarak ise sosyal hizmet uzmanları maden sahaları, atık toplama alanları ve orman katliamı yapılan önemli alanlarda kendilerini savunucu rolleriyle göstermelidirler. Fakat bu tür yatırım ve üretim faaliyet alanları olarak bilinen yerlerde doğal felaketlere neden olan olay ve olguların bilimsel olarak incelenmesi gerekmektedir. Bu alanlarda mücadele edilirken bazen ideolojik düşünceler ya da rekabet nedeniyle yaşanan çatışmaların toplumsal faydaya dönüşecek şekilde olması gerekmektedir. Bu noktada ise yeşil sosyal hizmetin savunuculuk görevinden ziyade önce doğal felaketleri önleyici destek faaliyetlerinde bulunması gerekmektedir.

İklim mültecileri, yasal statünün olmamasından kaynaklı başta yaşama hakkı ve beraberinde kendi kaderini tayin hakkı, gıda hakkı gibi temel insani haklara erişim noktasında sorunlar yaşamaktadırlar. Bu noktada sosyal hizmetin uygulama alanı olan mikro,mezzo ve makro boyuttaki uygulamalar yetersiz kalmaktadır. Mikro, mezzo ve makro boyutta sürdürülebilir bir gelecek açısından iklim mültecilerinin ve sosyal hizmetlerin entegrasyonu önem taşımaktadır. Bu entegrasyon için; farkındalık oluşturmak, yasal çerçeve oluşturmak, hak temelli yaklaşım uygulamak ve toplumsal dayanışmayı teşvik etmek oldukça önemlidir. Farkındalık oluşturma kapsamında, iklim mültecilerinin yaşadıkları zorluklar ve ihtiyaçları hakkında toplum bilinçlendirilmelidir. Bu bilinçlendirmenin medya aracılığıyla yapılması ve sonrasında eğitim programları ve farkındalık kampanyaları şeklinde ilerlemesi uygun olabilmektedir. Bunun dışında, yasal çerçeve oluşturulması Teitiota örneğinden yola çıkılarak, mevzuattaki boşluklar aracılığıyla sosyal hizmetlerin hak savunuculuk rolü ile yapılabilir. Bu yasal çerçeve yaşama, barınma, eğitim ve sağlık gibi temel insani haklara erişimi kolaylaştırılabilir. Yasal çerçevenin getireceği kolaylıklar ile sosyal hizmetlere erişim de kolaylaşabilir. Bu hizmetler, iklim mültecilerinin yeni bir topluma entegre olmasını ve dirençli olmasını sağlayabilir. Bir başka entegrasyon aşaması için toplumsal dayanışmayı teşvik etme noktasında, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları birey ve toplumla işbirliği yapmalıdır. Bu bağlamda bakıldığında aslında her bir aşama bir sonrakinin devam etmesine neden olmakta ve güçlü bir entegrasyonun sağlanmasına zemin oluşturmaktadır. Çalışmada günümüzde yeşil sosyal ile ilgili çalışmaların yapıldığı görüldüğü de güçlendirme ve savunuculuk rolü üzerinden yürütülen çalışmaların ihmal edildiği görülmektedir. Koruyuculuk hizmeti ise, stres-kayı eşliği düşük bireylerin yaşanan iklim sorunlarına karşı doğada proje ve çalışmalara katılarak rehabilite edilmesine yönelik olmalıdır. Bu uygulamalarda bireylerin doğadan yararlanabilecekleri tedavi uygulamalarını kapsayan psikososyal destek hizmetlerine odaklanmalıdır. Doğal çevre tahribatı ile dezavantajlı insanların bu gibi rehabilite edici süreçlerden mahrum kalması, özellikle sosyal hizmet disiplininin ilgi alanına giren bir husustur.

Teşekkür

Bu çalışmamda Canan Bayraktar Sağlıkta Araştırma Destek Burs Programı çerçevesinde bursiyeri olduğum Canan Bayraktar Toplum Sağlığı Vakfına teşekkürü borç bilirim

Kaynakça

- Atar, H. H., ve Ataman, T. G. (2016). İklim değişikliğinin su ürünleri yetiştiriciliği üzerindeki etkileri. *Ziraat Mühendisliği*(363), 17-22.
- Atapattu, S. (2016). Human rights approach to climate change: challenges and opportunities. Routledge: London & New York.
- Babahanoğlu, V. (2023). Uluslararası ilişkilerde yeşil yolculuk: Bir güvenlik sorunu olarak küresel iklim değişikliği ve iklim mülteciliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(77), 184-200. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1290496>.
- Başaran, İ., ve Uçar, A. (2022). Sosyal devlet bağlamında belediyelerin sosyal politika uygulamaları: Manisa Büyükşehir Belediyesi örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(Özel Sayı), 321-341.
- Bilben, M. S. I. (2018). Antropojenik iklim değişikliği bağlamında göç tartışmaları. *In Journal of Social Policy Conferences* (75), 237-268. Istanbul University.
- Bircan, T., & Sunata, U. (2015). Educational assessment of Syrian refugees in Turkey. *Migration Letters*, 12(3), 226-237.
- Broberg, M. & Sano, H.O. (2017). Strengths and weaknesses in a human rights based approach to international development - an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences. *The International Journal of Human Rights*, 22 (5), 664-680.
- Castles, S. & Miller, M.J. (2008). *The age of migration*. New York: Palgrave Macmillan.
- Castles, S., Korac, M., Vasta, E. & Vertovec, S. (2002). Integration: Mapping the field. Home Office Online Report 29/03. London: Home Office.
- Cheun, S.Y. & Phillimore, J. (2014). Refugees, social capital and labour market integration in the UK. *Sociology* 48(3): 518-536.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB), (2017). Eğitici El Kitabı-İklim Değişikliği. <http://iklimicindegisin-egitim.org/iklim2017/wpcontent/uploads/2017/03/%C4%B0klim-De%C4%9Fi%C5%9Fiikli%C4%9FiE%C4%9Fitici-El-Kitab%C4%B1-web.pdf>. Erişim Tarihi: 09.05.2024.
- Da Lomba, S. (2010). Legal status and refugee integration: a UK perspective. *Journal of Refugee Studies* 23(4): 415-436.
- Demirbilek, M. (2016). Çevre, çevre mültecileri ve yeşil sosyal hizmet. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(3), 905-914.
- Doğan, E., ve Yücer, H. M. (2025). Koruyucu/önleyici sosyal hizmette güçlendirme temelli bir yaklaşım: Yeşil sosyal hizmet. *Sürdürülebilir Çevre Dergisi*, 4(2), 124-137.
- Dominelli, L. (2012). Green social work: From environmental crises to environmental justice. Cambridge: Polity.
- Dominelli, L. (2014). Promoting environmental justice through green social work practice: A key challenge for practitioners and educators. *International Social Work*, 57(4), 338-345.
- Dominelli, L. (2018). Yeşil sosyal hizmet: Çevre krizlerinden çevresel adalete. Ankara: Nika Yayınevi.
- Ekşi, N (2016). İklim mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 10-58.

- Erayman, İ. O. (2022). Politik ekolojik bir mesele olarak iklim mültecileri. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, 5(2), 15-32.
- Ewalt P. & Mokokuau, N. (1995). Self determination from a pacific perspective. *Social Work*, 2 (40).168-175.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations, (2015). Climate change and food security: Risks and responses. <https://www.fao.org/3/i5188e/I5188E.pdf> Erişim Tarihi 11.05.2024.
- Healy, L. M. (2008). Exploring the history of social work as a human rights profession. *International Social Work*, 51(6): 735-748.
- (IDMC), (2018). No matter of choice: displacement in a changing climate. <https://api.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/20181213-slow-onset-intro.pdf> (Erişim Tarihi: 09.05.2024).
- Ife, J. (2001). Local and global practice: Relocating social work as a human rights profession in the new global order. *European Journal of Social Work*, 4(1): 5-15. <https://doi.org/10.1080/714052835>.
- Ife, J. (11 May 2024). The New International Agendas: What Role for Social Work, <http://ifsw.org/statements/the-new-international-agendas-what-role-for-social-work/> (Erişim Tarihi: 11.05.2024).
- IFSW, & IASSW. (2014). Global Definition of Social Work. <http://ifsw.org> Erişim Tarihi: 21.01.2025.
- Intergovernmental Panel on Climate Change/IPCC, (1990). First Assessment Report (FAR). Climate Change: The IPCC Impacts Assessment. W.J. McG. Tegart, G.W. Sheldon and D.C. Griffiths (eds.). Australian Government Publishing Service, Camberra, Australia. 294. https://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_first_assessment_1990_wg2.shtml/ Erişim Tarihi 27.09.2024.
- IOM, (2024). World Migration Report 2022. Editors: (M. McAuliffe ve A. Triandafyllidou). International Organization for Migration and The UN Migration Agency. https://turkiye.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1061/files/documents/2023-09/wmr-2022_tr-chapter-9.pdf. Erişim Tarihi: 27.09.2024.
- Karameşe, Ş. (2021). İklim değişikliği mültecilerinin Birleşmiş Milletler ve Türkiye'den bekledikleri yasal düzenlemeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 133-150. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.1055646>.
- Kaynak, R. (2017). Sosyal adalet, eşitlik ve sosyal hizmet. *GÜSBD*, 6(4): 252-260.
- Kovancı, E. (2022). İklim krizini hak temelli yaklaşım özelinde değerlendirme . *Kent Araştırmaları Dergisi*, 13(37), 1535-1565. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1139377>.
- Gasparri, G., Omrani, O., Hinton, R., İmbago, D., Lakhani, H., Mohan, A, Yeung, W., Bustreo F. (2021). Children, adolescents and youth pioneering a human rights based approach to climate change. *Health and Human Rights Journal*, 23(2), 95-108.
- Godfrey, S. ve Tunhuma, F.A. (2020). The climate crisis: climate change impacts, trends and vulnerabilities of children in Sub Sahara Africa, United Nations Children's Fund Eastern and Southern Africa Regional Office, Nairobi.
- Hinnawi, E. 1985. *Environmental Refugees*. Nairobi: UNEP
- Headey, D. & Jayne, T.S. (2014). Adaptation to land constraints: Is Africa different? *Food Policy*, 48 (2014). <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2014.05.005>.
- Miller, D. S. (2017). Climate refugees and the human cost of global climate change. *Environmental Justice*, 10 (4), 89-92

- Mültecilerle Dayanışma Derneği, (14 Temmuz 2021). Uluslararası Mevzuat. <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> Erişim Tarihi: (27.09.2024).
- Nichols B. L. & Matross, G.N. (1989). Facing reduced decision-making capacity in health care: methods for maintaining client self-determination. *Social Work* 1(34), 234-238.
- Parling, I. (2021). Human rights and climate change: states violating the right to life by not cutting emissions?. *The Swedish Institute of International Affairs*.
- Piguet, E. (2013). From primitive migration to climate refugees: The curious fate of the natural environment in migration studies. *Annals of the Association of American Geographers*, 103(1), 148-162.
- Robinson, V. (1998). Defining and Measuring Successful Refugee Integration. Proceedings of ECRE International Conference on Integration of Refugees in Europe. Antwerp. November 1998. Brussels: ECRE.
- Şahin, F. (2009). Sosyal hizmette kendi kaderini tayin hakkı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(19), 87-98.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci entegrasyonu, göç politikaları ve sosyal sınıf: Türkiye’de Suriyeli mülteciler örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2, 367-392. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.446153/>.
- Teixeira, S., & Krings, A. (2015). Sustainable social work: An environmental justice framework for social work education. *Social Work Education*, 34(5), 513-527. <https://doi.org/10.1080/02615479.2015.1063601>.
- Topgül, S. ve Beytaş, O. (2022). İklim mültecileri ve sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 687- 705. <https://doi.10.33417/tsh.1018703/>.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). Türk Dil Kurumu sözlükleri. 9 Mayıs 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Türkeş, M. (1997). Hava ve iklim kavramları üzerine. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, (355), 36-37.
- Türkeş, M., Sümer, U. M., Çetiner, G. (2000). Küresel iklim değişikliği ve olası etkileri, Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları (13 Nisan 2000, İstanbul Sanayi Odası), 7-24, ÇKÖK Gn. Md., Ankara. <https://www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/iklimetkileri.pdf> Erişim Tarihi: 27.09.2024
- Urangu, A. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 24.
- Yanardağ, U. (2019). Türkiye’de Çevre Odaklı Sosyal Çalışma Uygulamalarını Düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 309-329. <https://doi.org/10.33417/tsh.516866>.
- Yeşil Gazete (2024). Brezilya’dan bir ilk: Paris Anlaşması bir insan hakları sözleşmesidir, ihlal-edilemez. <https://yesilgazete.org/brezilyadan-bir-ilk-paris-anlasmasi-bir-insan-haklari-sozlesmesidir-ihlal-edilemez/> Erişim Tarihi: 27.09.2024.
- Zengin, O., ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.
- Ziya, O. (2012). Mülteci-göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (99), 229-240. <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-99-1156>. Erişim Tarihi: 27.09.2024
- Weick A. & Pope, L. (1988). Knowing what’s best: A new look at self determination. *Social Casework*, 69, 10-16.
- Williams, A. (2008). Turning the tide: Recognizing climate change refugees in international law. *Law and Policy*, 30 (4), 502-529.